

A interpretación de conferencias e a planificación de linguas en situacións de diglosia

ROBERT NEAL BAXTER

Universidade de Vigo

1. Introducción

Existe desde xa hai certo tempo un interese por parte de quen investiga no campo da tradutoloxía polas diferentes maneiras en que a tradución funciona como fenómeno social e o seu potencial como ferramenta de normalización lingüística para linguas en situacións de desigualdade. Pouco se leva escrito, no entanto, polas razóns que veremos a continuación, sobre o correspondente papel da interpretación, que se pode considerar un tipo de tradución oral con características propias que a tornan especialmente propicia para o realce simbólico do status.

Desde o punto de vista puramente teórico, resultaría talvez preferíbel falar no caso que nos ocupa de «planificación do prestixio» segundo Haarmann (1990) para ligar o proceso directamente coa situación diglósica en que se achán linguas subordinadas como o galego. Optamos, porén, por manter o termo máis familiar de «planificación de status» fronte á «planificación de corpus» (Kloss 1969; Haugen 1983: 275) ao resultar máis familiar, sen alterar substancialmente o marco teórico xeral.

Este artigo analiza principalmente o potencial da interpretación, especialmente na modalidade específica de interpretación de conferencias, nos procesos de planificación do status («normalización»), mais tamén repasa o papel que desempeña a interpretación como un factor que axuda a garantir o pleno exercicio dos dereitos lingüísticos.

2. Definicións preliminares

Antes de máis, resulta útil esclarecermos unha serie de conceptos chave, nomeadamente a terminoloxía referida ás linguas habitualmente denominadas como «minoritarias» e as súas implicacións e unha definición da interpretación, sobre todo a respecto da tradución, e un breve percorrido polos seus diferentes tipos e modalidades.

2.1. Linguas «minoritarias»

Cómpre apuntar que o termo habitual «lingua minoritaria» reviste unha certa complexidade espazo-temporal (Cronin 1995: 86-87), non exenta de ambigüidades e mesmo usos contraditorios, xa que se pode usar tanto para describir linguas endóxenas minorizadas (por exemplo, o galego) como o caso moi disimilar das linguas faladas por minorías procedentes da inmigración, por exemplo, o árabe magrebí na Francia. Ademais, descartamos o epíteto «minoritario» para describir casos como o galego, por non ser esta unha lingua numericamente minoritaria dentro do seu propio territorio ao se contabilizaren tanto @s falantes activ@s como @s pasiv@s. Para evitar tales equívocos, desde hai varios anos no ámbito galego se encontra habitualmente o termo «minorizada» (Fernández Rei e Santamarina Fernández 1999) para recalcar o feito de se tratar dun proceso do que é obxecto a lingua en cuestión, máis do que un simple trazo matemático.

Tamén no campo da investigación tradutolóxica se acuñaron varias alternativas para resaltaren aspectos concretos das linguas en cuestión, por exemplo «linguas menos traducidas» (Branchadell e West 2004). Unha vez máis, no entanto, trátase dun termo que se pode aplicar a casos como o galego, mais tamén a casos moi disimilares de linguas nacionais plenamente normalizadas que se traducen con menos frecuencia, en contraste coas linguas internacionalmente dominantes (sobre todo o inglés). Pasa algo similar cos termos «linguas menos estendidas» ou «menos faladas» que poden ser aplicados a linguas cun número reducido de falantes sen proxección como lingua de uso internacional, mais nunha situación sociolingüística interna estábel, tal é o caso do húngaro (Tóth 1991: 121).

Nós achamos preferíbeis os termos «linguas subordinadas» ou «dominadas» (Baxter 2006) para tornar patente a relación eminentemente ideolóxica que existe entre elas e as súas respectivas «linguas dominantes».

Existe unha gran variabilidade canto á situación legal das linguas subordinadas dentro do ámbito europeo. O marco xurídico mesmo pode mudar para unha mesma lingua

dun Estado para un outro, desde un certo amparo legal dentro dun determinado territorio (galego, vasco, catalán no Estado español), até unha falta total de recoñecemento de calquera tipo de (co)oficialidade (vasco, catalán ou bretón no Estado francés), chegando, en casos extremos, a unha actitude belixerante. Tomaremos, pois, como definición de partida a que recolle o artigo 1 da Carta europea das linguas rexionais ou minoritarias:

pola expresión «linguas rexionais ou minoritarias» entenderanse as linguas: i) faladas tradicionalmente nun territorio dun Estado por nacionais dese Estado que constitúen un grupo numericamente inferior ao resto da poboación do Estado, e ii) diferentes da(s) lingua(s) oficial(is) do Estado; non inclúe os dialectos da(s) lingua(s) oficial(is) do Estado nin as linguas dos inmigrantes. (Consello de Europa: 1992)

Polo seu potencial nos procesos de normalización de status, interésannos máis especialmente aquí casos como o do galego, onde existe unha clara situación diglósica (Ferguson 1959), isto é, un desequilibrio entre os ámbitos de uso formais reservados para as linguas de alto prestixio (o español) fronte ás de prestixio baixo (o galego). Cabe recalcar, alén diso, que a existencia dun recente uso ritualizado do galego en determinados ámbitos formais tradicionalmente circunscritos ás linguas de prestixio non altera a situación sociolingüística de prestixio no seu conxunto, senón que esta fica en termos globais dentro da definición da diglosia, aínda sen se conformar exactamente ao modelo tradición *stricto sensu* (Loureiro-Rodríguez 2007).

É importante sinalar que esta asimetría sociolingüística fica consagrada na máxima lei do Estado, onde o artigo 3 da Constitución española¹ establece unha distinción legal fundamental entre o dereito a seren usadas as linguas cooficiais nos seus respectivos territorios e o deber de toda a cidadanía de coñecer o español. Isto implica que tod@s @s cidadá(n)s galeg@s, vasc@s, catalá(n)s e valenciá(n)s son –cando menos en teoría ante a lei– funcionalmente bilingües, mentres que o resto da cidadanía do Estado só coñece o español, paradoxo que ten a ver coa propia concepción do Estado-nación: «The notion that the inability of minority language speakers to communicate adequately in the majority language is a «problem», while the inability of majority-language speakers to express themselves in a minority language is not a «problem» also reflects a recent nation-state conceptualisation» (Joseph 2006: 292).

¹ Texto completo dispoñíbel en liña: <http://www.tribunalconstitucional.es/es/constitucion/Paginas/ConstitucionGallego.aspx>

Na práctica, isto significa que optar por incluír o galego como lingua de traballo nun contexto onde se conta con interpretación simultánea sempre é froito dunha decisión política dentro do marco da planificación lingüística, ao existir unha «lingua común» *de iure*. Á súa vez, este factor tamén explica os avatares da presenza do galego en tales situacións conforme coas mudanzas na Xunta o cal se analiza máis detalladamente a continuación.

2.2. Interpretación oral vs. tradución escrita

Este artigo céntrase exclusivamente na interpretación de linguas, aínda que a definición que establecemos tamén sería aplicábel *mutis mutandis* á interpretación de signos: trátase dun proceso onde unha terceira persoa allea á situación comunicativa de partida intervéñ para facilitar a comprensión entre dúas partes que, *a priori*, non partillan a mesma lingua.

No entanto, volvendo ao que se dixo anteriormente, tamén é certo que ás veces algunha das partes si entende a lingua da outra, e non só nas situacións de bilingüismo forzoso como o galego, mais tamén no caso de linguas «internacionais» como o inglés. Así pois, cabe matizar desde o principio ao remarcar que a posta en escena dunha situación de interpretación non responde necesariamente a problemas de incompreensión relacionados coa capacidade lingüística das partes implicadas, senón tamén coas súas preferencias e o respecto dos seus dereitos lingüísticos.

Existe unha serie de diferenzas importantes entre a tradución e a interpretación a varios niveis (Alonso Bacigalupe 2009: 16-18), desde a función comunicativa do texto orixinal (TO) fronte ao texto traducido (TT), a resolución *ad hoc* de problemas e a situación en que se desenvolve a actividade, até a propia oralidade ausente no caso da tradución escrita etc.

Ora ben, para os obxectivos que nos marcamos neste traballo, pódese considerar a interpretación como un tipo específico de tradución oral con trazos propios: «Interpreting is regarded here as translational activity, as a special form of Translation (the capital initial is used to indicate that the word appears in its generic, hyperonymic sense)» (Pöchhaker 2004: 9).

Existen, porén, varias modalidades de interpretación que cómpre coñecer para entender mellor a posición que ocupa a interpretación de conferencias e o potencial papel específico que esta pode desempeñar nos procesos de normalización lingüística para linguas en situacións de diglosia. Aquí adaptamos a tipoloxía de Pöchhacker (2004: 13-21):

a. O contexto social en que se desenvolve:

- Interpretación de negocios
- Interpretación legal (para os tribunais etc.)
- Interpretación para os medios de comunicación (radio e televisión)
- Interpretación médica
- Interpretación para os servizos públicos

b. O tipo de interacción:

- Interpretación bilateral (entre dúas partes)
- Interpretación de conferencias (incluídas as institucións internacionais)
- Interpretación parlamentaria

c. Técnica:

- Interpretación consecutiva
- Interpretación simultánea
- Interpretación murmurada (*chuchotage*)
- Híbridos (consecutiva simultánea e simultánea consecutiva)

d. Dirección lingüística:²

- Directa (B→A)
- Inversa (A→B)
- *Relay* (lingua Ø→(B)→A)

Tende a existir un certo grao de coincidencia entre varios destes factores. Por exemplo, a interpretación para os servizos públicos adoita facerse no modo bilateral e de xeito ambidireccional (A-B e B-A), mentres que a interpretación de conferencias vai asociada case sempre á técnica de simultánea, traballando sempre cara á lingua A no caso das institucións internacionais mais tamén de xeito ambidireccional no mercado *freelance*. Este artigo céntrase na interpretación de conferencias, non por ser intrinse-

² Lingua A: Principal lingua de traballo, habitualmente –mais non necesariamente– a ‘lingua materna’ (no noso caso, o galego e/ou o español); Lingua B: principal lingua estranxeira; Lingua C: outra linguaestranxeira, habitualmente só de uso pasivo. Cada intérprete pode ter varias linguas A, B e/ou C. Relay: Trátase de interpretar desde unha lingua que se descoñece utilizando a interpretación desde esa lingua para unha lingua coñecida como lingua ponte. Por exemplo un/intérprete que non coñece o húngaro mais si o inglés pode interpretar desde o húngaro para o galego mediante a interpretación húngaro-inglés.

amente un tipo de interpretación máis difícil que calquera outro, senón polo feito de se empregar en contextos de alto prestixio (congresos, conferencias internacionais etc.) que, xunto con outros elementos simbólicos como o uso dun equipamento técnico especial (cabinas, consolas, auriculares...), outorga a este tipo de interpretación unha relevancia destacada como ferramenta potencial para o realce do status de linguas de baixo prestixio como o galego dentro do marco global dos procesos de normalización lingüística.

3. Mudanzas políticas e interpretación en lingua galega

Tal e como indica Joseph (2006: 40), os avatares do mercado da tradución e da interpretación reflicten as sucesivas mudanzas políticas e cambios de goberno. Esta observación fica aínda patente no caso de linguas que contan con sistemas de planificación de arriba-abaixo (Kaplan 1989), como por exemplo o galego (Baxter 2004), onde a Xunta ten unha responsabilidade legal directa na planificación lingüística a través da Secretaría *Xeral de Política Lingüística* (SXPL). Resulta, pois, interesante comprobarmos até que punto as mudanzas de goberno na Galiza afectan o mercado da tradución e da interpretación en lingua galega.

3.1 O contexto histórico-político

Os altibaixos do mercado da tradución/interpretación en lingua galega, entendido como un sector en que inciden directamente polas políticas lingüísticas institucionais, véñse afectados en función da orientación de cada goberno da Xunta en canto á promoción do galego.

Pódense distinguir tres fases principais na historia recente máis sobranceira no que se refire á política lingüística dentro do marco institucional do sistema autonómico: o período presidido por Manuel Fraga Iribarne (1989-2005); o goberno bipartito formado polo BNG e o PSOE (2005-2009); e o actual goberno coa renovada maioría absoluta do Partido Popular, liderado por Alberto Núñez Feijóo (2009-presente).

Malia avances importantes a respecto do período anterior da ditadura española (García Negro 1991: 235-347), sobre todo coa aprobación da Lei de normalización lingüística de Galicia do 15 de xuño de 1983,³ o primeiro período caracterizouse pola política de

³ Texto completo dispoñíbel en liña: <http://www.xunta.es/linguagalega/arquivos/Ref.xral-2.pdf>

laissez-faire coñecida como «bilingüismo harmónico» que non fixo outra cousa, na práctica, que consolidar a situación diglósica xa existente, ao non perseguir unha promoción activa da lingua galega, e incumprindo sistematicamente o *Plan xeral de normalización da lingua galega*. As consecuencias son as que recolle o *Mapa sociolingüístico de Galicia 2004*: perda substancial de persoas que declaran ter o galego como primeira lingua de uso (caída de 51,3% a 20,6% entre 1992-2004) fronte ao aumento do español (suba de 13,6% a 36,2%) nas persoas máis novas (entre 15 e 24 anos). Asemade, o uso do galego foi diminuindo claramente nos centros urbanos (40% de falantes monolingües do español en 2004), mais tamén recuando no seu tradicional bastión das zonas rurais (González González 2007). En definitiva, a política lingüística seguida neste período non serviu para frear ou «inverter o declive lingüístico» (Fishman 1991; 2001), senón para exacerbar a situación provocada polo desequilibrio de prestixio entre o español e o galego (diglosia).

O goberno bipartito esforzouse (sobre todo desde a parte que correspondía ao BNG) por pór en marcha políticas dirixidas a promoveren a lingua galega en todos os ámbitos, cunha énfase moi especial no ámbito educativo pola importancia que reviste para a recuperación da lingua (Joseph 2006: 38), sobre todo coa aprobación do Decreto 124/2007, do 28 de xuño⁴ que establecía a paridade entre o galego e o español na etapa da educación obrigatoria e a creación da rede pública de centros infantís (Galescolas). Para alén de máis, ao longo do ano 2007, varios departamentos da Xunta vincularon a concesión de axudas públicas ao uso do galego (Galicia Bilingüe 2008).⁵ A política do goberno bipartito tamén incluía liñas de axuda específicas para a tradución escrita en lingua galega e tamén, desde os departamentos do BNG, se apostou por incluír o galego como lingua de traballo principal en eventos de alto prestixio como, por exemplo, a visita do cineasta Ken Loach (20/06/2007) ou o político palestino Mustafa Barghouti (26/05/2008) a Compostela, invitados pola Dirección Xeral de Xuventude e Solidariedade. Cabe recalcar que a inexistencia dunha política específica relacionada coa interpretación non é inusual e está relacionada co feito de a tradución escrita se ligar habitualmente ao campo da produción literaria como ilustra a influencia da teoría dos polisistemas comentada máis adiante, de modo que se inclúe habitualmente o sector da edición na planificación lingüística.

A campaña electoral de 2009 foi marcada de xeito notorio pola cuestión da lingua, ao xurdir neste momento con máis forza a alegación de o goberno bipartito tentar «impor»

⁴ Texto completo dispoñíbel en liña: http://www.xunta.es/linguagalega/arquivos/Ref.ED_5.pdf

⁵ A referencia remite a un artigo publicado na prensa.

o galego. O novo período, con Anxo Lorenzo Suárez á cabeza da SXPL, indicou unha mudanza de rumbo importante a respecto do interludio do bipartito, anunciando unha política baseada no «bilingüismo cordial» que, lonxe de recuperar sen máis a tradición do primeiro período do Partido Popular, supuxo unha reacción importante en materia lingüística, co desmantelamento da rede de Galescolas e a derogación case inmediata do decreto sobre a paridade lingüística no sistema educativo. A pesar da oposición masiva da cidadanía e de organismos representativos, a Xunta seguía adiante coa imposición do denominado Decreto 79/2010, do 20 de maio, para o plurilingüismo no ensino non universitario de Galicia,⁶ que restrinxe o uso do galego e prohíbe o ensino de determinadas materias de alto prestixio, p.e. as matemáticas, en lingua galega. Como é lóxico supor, o ámbito da tradución non ía ficar alleo a todas estas mudanzas relativas á promoción e normalización da lingua galega.

3.2. Repercusións cuantitativas

Ao se trataren de dúas actividades intimamente ligadas, aínda que non existiron subvencións directas para a interpretación en galego, pódense tomar as cifras relativas ás axudas para a tradución escrita como indicativas da evolución da situación:

En 2007, o goberno bipartito adxudicou 95 700 € á tradución en lingua galega, cantidade que subiu a 104 300 € o ano seguinte, o que representa un aumento anual de 8,98%. No entanto, lonxe de seguir aumentando ou mesmo de experimentar un estancamento ou lixeiro descenso, esta liña de axuda desapareceu totalmente no primeiro ano do novo goberno do Partido Popular. Após unha serie de protestas, sobre todo desde o sector do libro, anunciáronse novos paquetes para 2010 (15 000 €), 2011 (20 000 €) e 2012 (84 000 €), reservando 54 000 € de xeito provisional para o vindeiro 2013.

Non sería razoábel agardar que a cantidade de diñeiro destinada á tradución en lingua galega seguise a crecer de xeito exponencial *ad infinitum* ano tras ano. Mais, aínda así, o seguinte gráfico (fig. 1) indica até que punto as axudas seguen a caer moi por debaixo da tendencia inicial marcada polo anterior goberno bipartito dun xeito que non se explica pola actual crise económica e as políticas de «austeridade» que se plasman en recortes institucionais en todo o que sexa de interese público.

⁶ Texto completo dispoñíbel en liña: http://www.xunta.es/dog/Publicados/2010/20100525/Anuncio196D2_gl.pdf

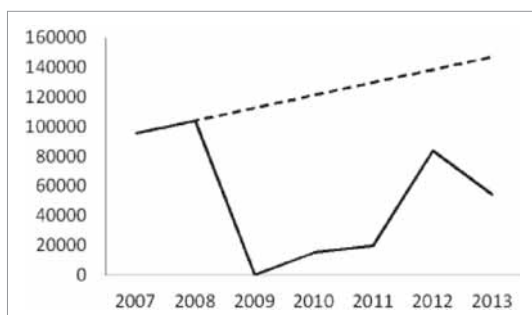

Fig. 1. Evolución das axudas económicas para a tradución en lingua galega.

Do mesmo xeito, os apoios gobernamentais para a interpretación en lingua galega minguaron substancialmente até o punto de se tornaren case inexistentes. É relativamente fácil, aínda que laborioso, cuantificar de xeito aproximado os fluxos tradutivos para un período determinado mediante a contabilización do número de obras traducidas publicadas. Grazas aos traballos deste tipo da man de Constenla Bergueiro e Luna Alonso (véxase a bibliografía) sabemos como foi evolucionando este sector entre 1998 e 2008.

Resulta, porén, máis complexo achar datos cuantificábeis no ámbito da interpretación. Esta dificultade responde a varios factores: en primeiro lugar, a diferenza da tradución escrita, a interpretación, pola súa propia natureza, non deixa un rastro permanente de xeito sistemático como non sexa a existencia puntual de gravacións de moi difícil acceso; en segundo lugar, non existen cifras oficiais relativas ás linguas empregadas en eventos organizados, patrocinados ou financiados polos organismos públicos, nin axudas directas, tal e como xa apuntamos; finalmente, tanto as axencias e outros intermediarios como as propias persoas que se dedican profesionalmente á interpretación son moi reticentes a permitiren que se acceda aos seus datos.

No entanto, a xeito indicativo, foi posíbel analizar as facturas correspondentes a dous intérpretes profesionais cualificados para traballaren tanto co galego como co español para o período 2002-2011, abarcando, por tanto, os tres períodos chave antes descritos. Cómpre esclarecer que, aínda que os datos recollidos só corresponden a dous intérpretes profesionais e, por tanto, non son estatisticamente relevantes en termos absolutos, cabe contrapor o tamaño reducido da mostra coa dificultade que entraña acceder a este tipo de datos (de feito, non existe ningún estudo publicado ao respecto) e tamén contrastando co facto de a Asociación Galega de Profesionais da Tradución (AGPTI), única asociación profesional no seu xénero na Galiza, recoller un total de

tan só 19 intérpretes que nas súas listaxes indican o galego como lingua de traballo, algúns e algunhas cunha experiencia profesional menos extensa que os tres períodos que nos interesan aquí. En todo o caso, a imaxe que se tira desta análise fica corroborada pola miña experiencia persoal como intérprete profesional, aínda que os meus datos ficaron fóra da análise para evitar distorsións, ao non contar co español como lingua activa de traballo.

Unha primeira apreciación dos datos relativos ao número total de horas traballadas por ano (fig. 2) e as porcentaxes anuais é reveladora do que Díaz Fouces (2005: 8) caracteriza como «unplanned planning» («[política de] planificación non planificada»). Neste respecto, tamén se debe ter en conta que o único centro que dispensa unha formación en interpretación en lingua galega é a Universidade de Vigo, coa primeira promoción en 1996, polo que o mercado padecía unha falta de profesionalización até este punto (Alonso Bacigalupe 2010; Alonso Bacigalupe / Cruces Colado / Mascuñán Tolón 2004: 25). A formación específica que proporciona a Universidade de Vigo neste ámbito axudou de xeito directo a profesionalizar o mercado grazas á creación en 2001 da AGPTI por un grupo de antig@s alumn@s (Pegenaute 2005). Esta asociación tamén marca entre os seus obxectivos estatutarios: «Promover o uso da lingua galega no mercado da tradución e da interpretación en todos os sectores económicos galegos». ⁷ Hoxe por hoxe, pois, non existe ningunha razón ou pretexto referido á capacidade profesional d@s intérpretes que traballan co galego para vetar a presenza desta lingua en calquera evento que contar cun servizo de interpretación.

Cabe remarcar que, aínda sendo errática a presenza do galego, varias organizacións ligadas ao nacionalismo e á promoción do idioma utilizaron a lingua de xeito sistemático nos seus eventos internacionais durante o primeiro período (1989-2005), tanto en sentido directo como inverso co fin de evitar que as persoas galegofalantes mudasen ao español como lingua franca para se dirixiren a participantes de países hispanofalantes (Baxter 2008).

Os datos indican unha melloría global da situación durante o período do goberno bipartito (2005-2009), seguida dunha tendencia claramente á baixa coa entrada no novo goberno do Partido Popular en 2009.

En termos xerais, o galego representa algo máis dun terzo (36,3%) do volume total de traballo calculado con base no número de horas traballadas no período analizado.

⁷ Texto completo dispoñíbel en liña: http://www.agpti.org/web/uploads/documentos/arquivo/4f965f423ba6c-agpti_estatutos_2012pdf.pdf

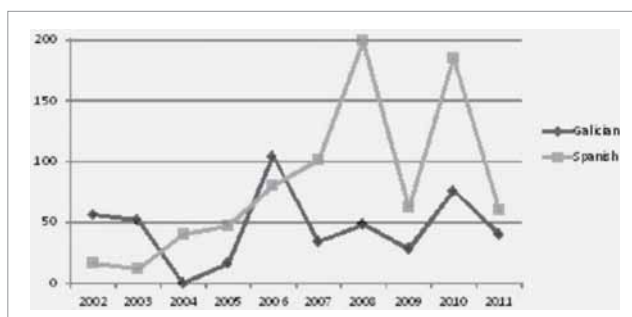

Fig. 2. Horas totais

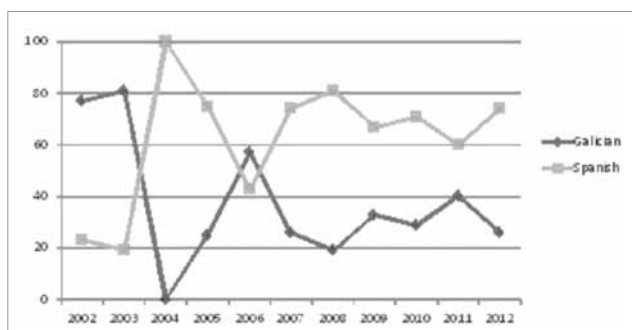

Fig. 3. Porcentaxes anuais relativas

No entanto, a tendencia á baixa a partir de 2009 tórnase moito máis clara ao comparar o número de eventos en que se utilizou o galego (fig. 4), onde o galego representa só un cuarto (24%) do total para o mesmo período. Neste caso, ambas as linguas demostran unha curva similar á baixa, indicativa dos recortes globais dentro da política de «austeridade», mais, en termos absolutos, a tendencia afecta o galego de xeito máis agudo que ao español, ao contar cun punto de partida máis baixo.

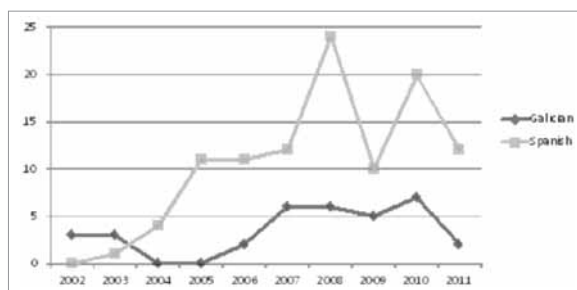

Fig. 4. Número de eventos

Segundo revelan as facturas analizadas, a caída rexistrada na presenza do galego explícase principalmente polo feito de seren os principais clientes que optan por usaren o galego case en exclusiva os sindicatos nacionalistas (SLG e CIG), organizacións nacionalistas (BNG, Fundación Galiza Sempre, concellos con maioría nacionalista), para alén de determinadas institucións públicas ou entidades que dependen do financiamento público, todas elas afectadas polos recentes recortes económicos.

Por outra banda, a presenza do galego como lingua de traballo en eventos que contan cun servizo de interpretación é case nula no mercado privado, con tan só 1 evento rexistrado no decenio analizado.

A tipoloxía da clientela que recorre ao galego como lingua de traballo, predominantemente quer o sector público directamente, quer asociacións e outros organismos que dependen en maior ou menor medida de axudas públicas para financiaren eventos internacionais, inevitabelmente condiciona a temática que se adoita interpretar en galego, coa súa exclusión total en determinados ámbitos de alto prestixio como, por exemplo, a medicina (Currais Arcay 2010: 132), indicativo, máis unha vez, da situación diglósica.

En definitiva, aínda sendo moi cativa a mostra da análise cuantitativa realizada, os datos tenden a confirmar o que, de xeito intuitivo, expresan informalmente entre si as persoas que se dedican profesionalmente á interpretación de conferencias na Galiza e en galego, non só @s propi@s intérpretes, mais tamén as axencias e outras partes implicadas, isto é: tras un primeiro período de uso errático nun mercado carente de profesionalización, o uso do galego pasou por un breve período de promoción cun notábel aumento do seu uso nos eventos internacionais durante o goberno bipartito, para logo volver decaer a niveis estrepitosamente baixos coa primeira lexislatura do novo goberno do Partido Popular. Para alén de máis, ao longo deste período o uso do galego ficou –e fica– restrinxido a eventos dunha serie de temáticas determinadas (lingua, agricultura, pesca, sindical...) e excluído doutros ámbitos de maior prestixio (ciencias de todo tipo).

Cómpre engadir que, hoxe por hoxe, se está a marcar unha nova tendencia canto ao uso do galego, limitándose cada vez máis a discursos protocolarios de presentación, abertura e clausura desde o galego para as linguas de traballo do evento en cuestión, sen ningunha provisión para a interpretación de calquera outra lingua cara ao galego, aproveitando a situación do español como «lingua común».

4. Interpretación e planificación lingüística

Aínda que se acuñaron noutro contexto diferente, os termos «sociotradución» (Gambier 2006) ou «socioloxía da tradución» (Wolf & Fukari 2007) ambos serven para definir o marco interdisciplinario en que nos movemos neste traballo, tratando de entender o fenómeno da tradución e da interpretación desde unha perspectiva sociopolítica.

Xurdiu un interese polos vencellos entre a tradución e as linguas «minoritarias» xa desde mediados dos anos 1980 dentro do marco da teoría dos polisistemas, cun artigo de Toury (1985: 3) onde se describen as linguas «minoritarias» como «sistemas débiles». Máis adiante, Cruces (1993) aplicou este modelo de análise ao caso do galego e desde hai varios anos tamén foron aparecendo análises de corte xa máis lingüístico, por exemplo Zabaleta (2002).

O feito de a Universidade de Vigo ofrecer a súa docencia integramente en galego a par do español dentro da carreira de Tradución e Interpretación xerou un importante fluxo de traballos de investigación e divulgación de todo tipo –tanto cualitativos como cuantitativos– centrados especificamente na tradución en lingua galega, por exemplo Baxter 2002; Cruces 1993; Constenla Bergueiro 2008; García González 2002; Garrido 2002; Luna Alonso 2006a; Millán-Varela 2000 etc. Ao longo dos anos tamén se foi centrando a atención no papel que desempeña a tradución na planificación de corpus e de status para unha variedade de linguas subordinadas ou «minorizadas», desde o vasco (Mendiguren Bereziartu 2002) e o catalán (García Porres 2002; Xirinachs 1997), até o bretón (Baxter 2006) e o flamengo (Meylaerts 2009), pasando polo gaélico irlandés (Cronin 1995), etc. As conclusións a que chegan estes traballos apuntan que a tradución ten un gran potencial para a «revitalización lingüística» (*‘language revival’*, Fishman 1991; 2001).

Por outra banda, aínda que non foi obxecto dunha investigación tan extensa, é importante salientar que a interpretación tamén se realiza de xeito habitual nunha gran variedade de linguas minorizadas, desde o vasco (Urkia 2009) e o galés (Kaufmann 2009), até o sami (Simpson 2010; Anti 2007), o groenlandés (Baaring 2001: 91-92) e varias linguas aborixes de Australia (Joseph 2006: 56), en moitas ocasións suxeita a regulamentacións oficiais.⁸

⁸ Por exemplo: o groenlandés (<http://www.kanukoka.gl/da-dk/media/430/regulativ%20for%20free-lance%20tolknig.pdf>) e o maorí (http://www.tetaurawhiri.govt.nz/english/services_e/interpreterscertification.shtml).

Desde o ano 1976 (Diriker 2008: 56) xa se comezou a investigar a interpretación desde unha perspectiva sociolóxica. No entanto, os traballos neste ámbito céntranse en aspectos socioculturais, tales como as normas éticas e o código deontolóxico das persoas que realizan as interpretacións a respecto de cuestións de ideoloxía, poder e neutralidade (Barsky 1996 e Cao 2006). Porén, pouco se ten investigado sobre a interpretación como fenómeno en si e o impacto que pode ter en suxeitos «débeiles» como son as linguas subordinadas ou minorizadas. Aínda así, agás unha serie de excepcións illadas (Baxter 2008; Garmendia 2007; Kaufmann 2009; Urkia 2009), non existe ningún corpus de investigación substancial que trate a cuestión da relación entre a interpretación e as linguas subordinadas ou minorizadas, fronte ao enorme e crecente volume de traballos acerca da tradución no mesmo ámbito. En parte, esta disparidade pode explicarse polo peso da teoría dos polisistemas que asimila a produción traducida á produción literaria, da cal fica excluída a interpretación oral, xunto co feito de a interpretación non deixar por norma ningún rastro físico facilmente accesíbel e analizábel tal e como se apuntou antes.

Aínda que moitas das conclusións xerais que se poden extraer a respecto do papel que desempeña a tradución nos procesos de normalización do status das linguas subordinadas ou minorizadas (Diaz Fouces 2004: 99) tamén son igualmente válidas ao se trasladaren ao campo próximo da interpretación, existe unha característica chave que distingue a interpretación da tradución, isto é, a súa «inmediatez» (Pöchhacker 2004: 10). Na práctica, isto implica que, mentres un/ha tradutor/a pode conxelar a produción do seu texto traducido (TT) no tempo na procura de solucións, aproveitando o lapso de tempo que existe entre a produción do TT e a súa recepción por parte de quen o lea (o que tamén lle permite acrecentar explicacións e notas a rodapé se couberen xa que o público receptor pode ler e releer o texto), unha persoa que interpreta debe garantir que a súa primeira versión, que non se pode volver retocar e paralizar no tempo antes de chegar ao seu público, sexa suficientemente clara sen lle deixar tempo para aclaracións e explicacións a maiores:

[...] there is one important macroscopic difference and this is the spatio-temporal unity within which the text or speech is delivered and the simultaneous interpreting performed, compared to a written translation which is always carried out after a temporal delay and in a different environment from the one which produced the source text. Even though the two tasks are comparable in their objectives, the information-processing load is greater and the possibility of corrections is reduced in the simultaneous mode. [...] The strategies used in translation and interpreting will thus differ in this specific respect. (Riccardi 1996: 213)

Así, mentres un/ha tradutor/a pode optar por estratexias que tenden a unha maior «adeacuación» (fidelidade cara ao produtor do TO) fronte a unha maior «acceptabilidade» (funcionalidade cara aos receptores do TT) do texto traducido segundo a distinción establecida por Toury (1995: 56-57), un/ha intérprete, pola contra, sempre vai esforzarse por producir un texto onde destaque a súa funcionalidade inmediata, empregando en todo o momento estratexias tendentes a satisfaceren as expectativas e necesidades do público receptor (Baxter 2012) sen, por outra banda, deixar de transmitir con fidelidade os contidos, o estilo e as intencións do texto orixinal.

Tal e como ocorre no caso de «linguas de limitada difusión e sen rexistros técnicos desenvolvidos» como o zulú e o pedi (Wallmach 2000), a necesidade de garantir que a mensaxe transmitida polo/a intérprete sexa inmediatamente accesíbel e comprensíbel para o público receptor supón un reto permanente para persoas que interpretan cara a linguas minorizadas como o galego que padecen notorias interferencias («castripización») provenientes das súas respectivas linguas dominantes (Díaz Fouces 2004: 96) debido a esta súa situación de subordinación. A isto súmanse niveis de inseguridade lingüística potencialmente moi altos por parte dun público receptor que pode non estar plenamente familiarizado co vocabulario técnico e/ou estilo culto dunha lingua sen presenza no sistema educativo formal até ben pouco e que agora tamén, grazas ao decreto do plurilingüismo, impide que a poboación, inicialmente galegofalante ou non, se familiarice co vocabulario técnico específico de ámbitos como as matemáticas ou as ciencias.

Pode parecer lóxico supor, a raíz do que se acaba de comentar, que a función principal da interpretación reside na transmisión de contidos, isto é, que serve para facilitar a comunicación entre linguas. Así, o destacado especialista na materia Franz Pöchhaker (2004: 10) indica que: «[...] interpreting is performed ‘here and now’ for the benefit of people who want to engage in communication across barriers of language and culture». Agora ben, aínda que esta afirmación é obviamente certa a respecto da relación que existe entre o texto de partida (TO) e o texto de chegada (TT), non toma en conta a posíbel variábel da natureza da situación sociolingüística en que se achan inseridas as posíbeis linguas de traballo, senón que fai táboa rasa e torna equivalentes no seu funcionamento linguas dominantes como o español, o francés ou o inglés fronte ao galego, o bretón ou o galés, por exemplo.

No entanto, a diferenza real é importante, pois explica, por exemplo, a situación que se dá no Senado onde, desde o 1 de xaneiro de 2011 (BOE 2010: 65531), existe a posibilidade de se expresar en galego, vasco ou catalán cun servizo de interpretación

proporcionado por un equipo de intérpretes especialmente seleccionado@s.⁹ Agora ben, a diferenza do español que se pode utilizar en todas as instancias, esta posibilidade fica relegada a unha serie de ocasións moi limitadas, o que indica que as linguas cooficiais nas respectivas comunidades autónomas fican excluídas como linguas de uso normalizado das funcións principais do Senado, isto é, os procesos lexislativos e o control do goberno.

Este tipo de irregularidades é típico dos servizos de interpretación con linguas minorizadas e moi infrecuente no caso de linguas dominantes. Existen, por exemplo, limitacións similares dentro da Unión Europea:

This systematized recognition, owing to its limited applicability and the limitations attached, does not constitute the attribution of a newly-coined institutional status next to those of official language and working language and language of the Treaties. (Milian-Massana 2008: 203)

O texto que regulamenta o uso das linguas cooficiais nalgũa parte do territorio dun Estado membro sen status de lingua oficial en todo o Estado indica claramente que a provisión de servizos de interpretación para estas linguas constitúe un xesto puramente simbólico máis que de efectividade real (énfase do autor):

O Governo de um Estado-Membro poderá, se necessário, solicitar ao Conselho e, eventualmente, a outras Instituições ou órgãos (Parlamento Europeu ou Comité das Regiões) que lhe permita utilizar uma das línguas previstas no ponto 1 em intervenções orais (interpretação passiva) de um dos membros da Instituição ou do órgão em causa numa sessão. No que se refere ao Conselho, em princípio o pedido será deferido, **sob reserva de ser apresentado num prazo razoável antes da sessão e de se encontrarem disponíveis os meios necessários em termos de pessoal e de material.** (Jornal Oficial da UE 2005: 1)

Por outra banda, para alén de calquera limitación que se impoña á interpretación con linguas subordinadas ou minorizadas, calquera servizo de interpretación con este tipo de linguas debe cumprir coa función comunicativa interlingüística básica, inherente á actividade interpretativa. Do mesmo xeito que se argumenta que o español pode ser-

⁹ Véxanse o Xornal Oficial do Senado n.º 278 do 15/07/2005 (<http://www.senado.es/legis8/publicaciones/pdf/senado/bocg/10278.PDF>) e n.º 342 do 4/11/2005 (<http://www.senado.es/legis8/publicaciones/pdf/senado/bocg/10342.PDF>).

vir de lingua común, tamén cabe recoñecer que calquera galeg@, sexa ou non galego-falante habitual, é capaz de entender un discurso ou unha interpretación en galego, polo que tamén podería servir de lingua común en calquera evento onde non conflúiren tamén españolfalantes de fóra da Galiza, como vén sendo habitual no mercado galego. Así, como ben indica Currais Arcay (2010: 132), é falso pretextar que a utilización do galego supoña necesariamente unha barreira comunicativa. Así, este tipo de argumento que se esgrime para non utilizar o galego como lingua de traballo non é máis que unha falacia que se basea en prexuízos lingüísticos, do mesmo xeito que o tamén falso argumento que se escuda nunha suposta carencia de profesionais adecuadamente preparad@s para interpretaren en galego.

Non é menos certo, por outra banda, que moitas das persoas falantes dunha lingua minorizada ou subordinada –se non todas– que participan en eventos onde existe un servizo de interpretación simultánea manexan plenamente a lingua dominante correspondente, polo que a interpretación na lingua subordinada nunca é estritamente «necesaria» desde o punto de vista puramente utilitario:

[...] we have to acknowledge that even as a communicative activity, translation is not always associated with a lack of understanding. When a given company makes the decision to have its advertisements or the labels of its products translated into the minority language of a state, such decision [*Sic.*] is not motivated by the inability of the recipients to understand the major language. (García González 2005: 107)

Se só se tomaren en conta consideracións exclusivamente prácticas desta orde, a interpretación en linguas subordinadas pasaría a ser considerada unha cuestión menor e un luxo superfluo do que se pode prescindir en tempos de crise. Este é un dos argumentos que serven de pretexto para excluír o galego como lingua de traballo en congresos internacionais: se todo o mundo presente que entende galego tamén entende español, non ten sentido utilizar o galego ademais ou en vez da «lingua común». De feito, esta é a liña de argumentación empregada no seu día –e aínda hoxe– nos medios ao criticaren a «dilandación absurda» de diñeiro público que supón a provisión de servizos de interpretación desde as linguas cooficiais da Galiza, Euskadi, Catalunya e Valencia no Senado, aducindo que todos os membros da cámara saben español e se poden expresar nesta lingua. É máis, volvendo ao que se dixo anteriormente, o coñecemento do español é un deber constitucional ao que non podería ficar alleo ningún cargo electo.

Mais non se trata só no caso da interpretación de garantir a comunicación entre persoas que non falan ou non entenden a mesma lingua, senón de garantir os dereitos

lingüísticos das persoas a se expresaren na lingua que estimaren oportuno. Non se debe obviar, pois, que a escolla dunha determinada lingua de traballo no contexto da interpretación é unha cuestión eminentemente política. Debido ao contexto de alto prestixio en que se desenvolven os eventos con servizos de interpretación simultánea, a seguinte observación a respecto da tradución escrita tórnase aínda máis pertinente no caso da interpretación de conferencias:

Communication is even less of an issue in these two instances because virtually none of the speakers of Scots and Romansch are monolingual. Thus, translation is not ‘necessary’, strictly speaking. [...] Instead, it is an activity with significant institutional, political and ideological implications, which can be highly instructive for our understanding of translational phenomena in general. (Woodsworth 1996: 213)

Do mesmo xeito que o uso do gaélico escocés no sistema educativo, o uso de linguas como o galego ou calquera outra que partille e compita por espazos de uso cunha outra lingua dominante onde a poboación é potencialmente bilingüe como lingua de traballo na interpretación de conferencias vai moito máis alá da simple funcionalidade comunicativa –con que, como antes apuntamos, tamén cómpre– revestindo unha importancia simbólica particular: «The [City of Edinburgh] Council also provides education in Gaelic [...]; for although Gaelic no longer has monolingual speakers, its value as a symbol of national identity remains high» (Joseph 2006: 56).

Así pois, optar por integrar unha lingua subordinada ou minorizada en vez de ou xunto coa correspondente lingua dominante depende dunha decisión política que ten a ver con cuestións de promoción de status e prestixio, ben como un afán por garantir os dereitos lingüísticos de falantes da lingua da súa propia comunidade para alén de calquera consideración de tipo comunicativo que resulta ser irrelevante no momento de escoller entre unha ou outra, ao existiren profesionais amplamente cualificad@s para realizaren interpretacións nestas linguas en moitos casos cunha formación académica específica como no caso do galego (Universidade de Vigo), o catalán (Universitat Autònoma de Barcelona e Universitat Jaume I), o vasco (Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea), o gaélico irlandés (National University of Ireland, Galway/Ollscoil na hÉireann, Gaillimh) ou o maorí (University of Waikato/Te Whare Wānanga o Waikato) etc.

A miúdo considérase a provisión de interpretación como un servizo custoso, sendo este un dos factores que engaden prestixio a calquera evento que conte con ela. As críticas a respecto da superfluidade da interpretación en linguas minorizadas como o galego, por exemplo o caso do Senado, tenden a apoiarse na carestía deste «luxo»

innecesario (sempre desde o punto de vista exclusivamente funcional). Dito sexa de paso que as mesmas voces que protestan en contra do caro que se supón que resultan os servizos de tradución e interpretación na Unión Europea nunca se alzan en contra do uso das linguas dominantes dos seus respectivos estados e non por motivos estritamente prácticos ou utilitarios, senón por ser un dereito dos membros de cada Estado se expresaren libremente en cada un/ha a «súa» lingua oficial. En todo o caso, para colocar as cousas na súa xusta medida, resulta útil botar unha ollada ao custo real que supón a interpretación simultánea na Galiza: a AGPTI recomenda unha tarifa de 450 € por xornada completa por intérprete, sabendo que sempre se conta con 2 intérpretes por cabina. Así, o custo total dunha cabina elévase a 1089 € (co 21% de IVE incluído), sen contar o custo do alugueiro de cabinas e auriculares, se fixéren falta, e os salarios do persoal técnico, xa que estes gastos ligados directamente á interpretación se teñen que cubrir independentemente de que se utilice unha lingua minorizada a maiores ou en vez da súa correspondente lingua dominante.

En termos absolutos, o valor dunha cabina para o galego pode parecer alto se se engade á existencia dunha cabina de español (no caso de se utilizar o galego en vez do español, o prezo é, obviamente, exactamente igual). Agora ben, hai que contratar estas cifras en función do custo total que supón a organización dun evento internacional do tipo onde se tende a contar con servizos de interpretación simultánea. Neste caso, o custo engadido dunha cabina específica para o galego é insignificante en termos relativos, comparado co alugueiro dun centro de conferencias, os servizos de restauración para as pausas, os honorarios das axencias de azafat@s, os gastos de desprazamento e aloxamento das persoas relatoras internacionais, convidad@s, o alugueiro de equipamentos de todo tipo etc. De feito, o custo diario dunha conexión á internet sen fíos (*wi-fi*) pode ser substancialmente máis elevado que o salario dun/ha intérprete. Citemos, a modo de exemplo, o Palacio de Congresos de Compostela, que sobe até aos 13 000 € por día, ou 8400 € para o Palexco da Coruña, onde o custo dunha conexión diaria á rede sen fíos ou o alugueiro dun equipamento audiovisual ascende a 530 € e 395 € respectivamente.¹⁰

Así e todo, a rendibilidade económica de investir en garantir unha maior visibilidade para linguas subordinadas como o galego en contextos de alto prestixio mediante a provisión de interpretación nestas linguas é potencialmente moito máis alta que cam-

¹⁰ Palacio de Congresos e Exposicións de Galicia (Compostela): <http://www.palaciosantiago.com/?lang=gl>
Palacio de Exposicións e Congresos da Coruña (Palexco): http://www.palexco.com/archivos_web/File/ED2TARIFAS11Espa%C3%B1ol.pdf

pañas de promoción baseadas nas habituais cuñas televisivas ou radiofónicas que supoñen un custo igualmente elevado e posúen unha dubidosa eficacia real.

Como xa apuntamos, dado que a interpretación simultánea se tende a utilizar en eventos que dispoñen dun orzamento global alto, a consecuencia é que estes eventos se perciben como de alto prestixio e, por extensión, as linguas que se utilizan neles tamén se perciben como «linguas importantes». O potencial valor simbólico do status que isto implica para a utilización de linguas subordinadas ou minorizadas en tales contextos non se debe subestimar.

Ao nivel simbólico, dar visibilidade ás linguas subordinadas ou minorizadas mediante o seu uso como linguas de traballo na interpretación en eventos internacionais de alto prestixio ten como efecto automático aumentar a percepción do status/prestixio destas linguas. As situacións caracterizadas como diglósicas xeran por norma un alto grao de inseguridade lingüística e autoodio (Rodríguez 1991: 75) que se poden contrarrestar ou paliar mediante o uso de linguas como o galego en pé de igualdade con outras linguas percibidas como «importantes», «dignas de seren utilizadas en foros cultos» e «útiles», sobre todo fronte ao español. É máis, colocar linguas como o galego no mesmo nivel simbólico que unha lingua como o inglés que goza do máis alto prestixio no imaxinario popular mediante o seu uso como lingua principal de interpretación, expondo delegacións estranxeiras á lingua propia do país —que moi posibelmente ignoran por completo até a súa propia existencia— tamén axuda a despexar os prexuízos lingüísticos que rodean as linguas subordinadas. Obviamente, esta revalorización simbólica ten un enorme potencial como ferramenta na planificación do status, polo que a seguinte afirmación de Díaz Fouces a respecto da tradución escrita resulta aínda máis pertinente no caso da interpretación de conferencias:

Translation is an effective tool to change user's perception of the symbolic and practical value of their own language, as a language into which translations are made is considered a useful one. [...] an effective management of translation practices leads minorised languages to assume attributes of the languages of the upper level. (Díaz Fouces 2004: 102)

Resulta imprescindible, pois, aproveitar este potencial que trae consigo o uso sistemático do galego como lingua principal de interpretación de conferencias e foros internacionais de alto prestixio para despexar os actuais prexuízos lingüísticos que empecen calquera tentativa de normalización, lembrando que non se trata dunha cuestión pura ou mesmo fundamentalmente comunicativa, senón altamente ideolóxica:

«A precondition for success [...] is a favourable ‘ideological climate’ of enhancing the prestige of the minority language and the self-esteem of its speakers [...]». (Toury 1985: 4)

5. Interpretación e dereitos lingüísticos

A interpretación de conferencias non só resulta útil ao nivel simbólico para realzar o prestixio de linguas subordinadas ou minorizadas como o galego, senón que tamén serve de mecanismo que garante os dereitos lingüísticos, ao permitir ás persoas falantes destas linguas poderen utilizalas de xeito «normal», isto é, dentro do marco do proceso de normalización lingüística, promovendo unha presenza e o dereito de se expresaren na lingua propia do país en todos os ámbitos da sociedade, incluídos os ámbitos públicos de maior prestixio dos que fican excluídos estas linguas en situacións de diglosia fronte ás linguas dominantes correspondentes.

Existe un certo volume de literatura que ten analizada a interpretación nos servizos públicos como ferramenta para garantir a posibilidade de persoas pertencentes a minorías exóenas (tipicamente inmigrantes) exercerem os seus dereitos sociais en varias situacións típicas, desde o sistema legal até a saúde pública (Carr, Roberts, Dufour e Steyn 1997). A diferenza da interpretación de conferencias, en moitas ocasións, este tipo de interpretación realízana membros non cualificados da familia da persoa en cuestión, denominado como «intermediación lingüística» (*‘language brokering’*, Loyola 1996; Morales, A. *et al*: 2005), o que supón unha serie de implicacións deontolóxicas importantes ao respecto dos dereitos da persoa en cuestión a contar cun servizo que garanta a calidade da información recibida, tal e como ocorre no xuízo do caso do Prestige.¹¹ Por exemplo, Snelling (2002: ix) indica que este tipo de interpretación pode resultar esencial para empoderar falantes de «linguas comunitarias» (p.e. árabe, hindi ou urdú no Reino Unido), que non coñezan a lingua dominante do país onde se encontran, para así poderen acceder aos seus dereitos básicos e integrarse na sociedade de pleno dereito. Do mesmo xeito, no caso das linguas autóctonas, Akeeshoo (1993), Peter (1993) e Nevo & Fiola (2002) comentan o caso similar da interpretación para os servizos legais e sanitarios en lingua *inuktitut* no Canadá.

¹¹ Véxanse os documentos *AICE alerta de la importancia de una interpretación de calidad en el juicio del Prestige* (<http://www.aice-interpretres.com/noticias/pdfnoticias1814.pdf>) e *La interpretación no debe ser la nueva mancha negra del Prestige* (<http://www.aice-interpretres.com/noticias/pdfnoticias1824.pdf>) emitidos pola Asociación de Intérpretes de Conferencia de España (AICE).

Obviamente, cabe recoñecer que a comparación entre tales situacións e a interpretación de conferencias en galego non é completamente análoga por dúas razóns fundamentais: en primeiro lugar, as conferencias e outros eventos internacionais do mesmo tipo non implican a posibilidade de acceder a servizos e a exercer dereitos básicos (sanidade, educación, xustiza, axudas etc.); e, en segundo lugar, como xa vimos anteriormente, tod@s @s galegofalantes por lei teñen a obriga de coñeceren o español, polo que non ofrecer un servizo de interpretación cara ao galego ao existir un servizo similar en español non constitúe unha barreira de comunicación insuperábel.

No entanto, malia esta diferenza importante, a inclusión do galego como lingua principal de traballo integrada como tal en servizos de interpretación de conferencias alí onde os houber garante o dereito lingüístico das persoas falantes do galego a se expresaren e a recibiren a mesma información que se está a transmitir nas outras linguas do congreso, independentemente de seren capaces ou non de as entenderen, do mesmo xeito que as persoas hispanófonas ou francófonas poden exixir unha interpretación cara ás súas respectivas linguas mesmo se son capaces de entenderen un discurso pronunciado en inglés.

Volvemos máis unha vez ao mesmo: a interpretación non é só unha cuestión de funcionalidade comunicativa, senón de decisións políticas suxeitas a concepcións e prexuízos ideolóxicos subxacentes, mais non por isto menos presentes.

Aínda que, como xa vimos ao principio, non todas as linguas subordinadas ou minorizadas gozan de calquera tipo de recoñecemento e regulamentación legal, o galego si está amparado por unha serie de disposicións desde a Lei de normalización lingüística (1983) e o propio Estatuto da Comunidade Autónoma que recoñece os dereitos lingüísticos da lingua propia da Galiza, mesmo se non figura ningunha mención específica do dereito á tradución e/ou á interpretación para garantir o pleno exercicio destes dereitos teóricos. Existe, por outra banda, unha serie de declaracións internacionais que recoñecen estes mesmos dereitos lingüísticos, caso da Declaración sobre os dereitos das persoas pertencentes a minorías nacionais ou étnicas, relixiosas e lingüísticas (ONU 1992) e a Declaración universal de dereitos lingüísticos (UNESCO 1996). O dereito á interpretación si fica recollido, por exemplo, na Carta europea das linguas rexionais ou minoritarias (Consello de Europa 1992), plenamente vixente no Estado español desde 2001 (Castellà Surribas 2002: 10), que indica, no seu artigo 9, que a interpretación pode servir para garantir o pleno exercicio dos dereitos lingüísticos nos procesos xudiciais. No entanto, as provisións están acampanadas, como vén sendo habitual, por cláusulas aparentemente inocuas mais altamente restritivas na práctica (énfase do autor):

As partes comprométense, polo que se refire ás circunscricións das autoridades xudiciais en que o número de persoas que alí residan e falen as linguas rexionais ou minoritarias xustifique as medidas específicas seguintes, segundo sexa a situación de cada unha desas linguas e **a condición de que o xuíz non considere que a utilización das posibilidades ofrecidas por este parágrafo constitúe un obstáculo para a boa administración da xustiza** [...] redactar nesas linguas rexionais ou minoritarias, logo de solicitude, os documentos que atinxan a un procedemento xudicial, recorrendo, **se for necesario**, a intérpretes e a traducións sen gastos adicionais para os interesados. (Consello de Europa 1992: 10)

En definitiva, o «dereito» de poder contar cunha interpretación cara a unha lingua subordinada ou minorizada depende de dous factores: 1. a decisión depende do xuíz ou da xuíza e non da decisión lingüística da parte implicada a utilizar a lingua que libremente escolla; 2. no caso galego, ninguén que teña a nacionalidade española podería alegar ante a xustiza a «necesidade» de que se lle interprete cara ao galego, pois a propia Constitución española, máxima lexislación estatal, establece que é un deber coñecer o español, polo que resultaría difícil demostrar que a falta de interpretación para o galego constitúe un «obstáculo para a boa administración da xustiza». Volvemos ao paradoxo da argumentación da falta de «necesidade» comunicativa que se esgrime ao criticar as (limitadas) disposicións previstas para a interpretación desde as linguas cooficiais no Senado español cando do que realmente se trata é de garantir dereitos lingüísticos básicos para alén da estrita necesidade comunicativa.

En suma, calquera galegofalante debería poder ter o dereito de se expresar e recibir información no seu país na lingua propia deste, independentemente de calquera outro idioma que souber (incluído o español), polo que, en determinadas circunstancias, a integración do galego como unha das principais linguas de traballo de interpretacións de todo tipo, incluída a interpretación de congresos, resulta ser unha peza esencial (Joseph 2006: 252).

Para alén de máis, xunto co realce simbólico que supón dar visibilidade a linguas como o galego en contextos de alto prestixio (caso das conferencias internacionais), a inclusión do galego como unha das principais linguas de traballo tamén pode servir para animar persoas galegofalantes a utilizaren esta súa lingua nestes contextos no canto de mudaren automaticamente ao español segundo os reflexos lingüísticos propios de situacións diglósicas onde o español goza do rango de «lingua culta».

En definitiva, incluír linguas como o galego na oferta de linguas de traballo dun congreso internacional a través dos servizos de interpretación axuda a encher o baleiro que moitas veces existe entre as declaracións de principios que recoñecen os dereitos

lingüísticos d@s falantes na teoría e a posibilidade de os exercer con normalidade en todas as situacións sociais na práctica.

6. Conclusións

Existe un crecente interese no papel que desempeña a tradución no marco de linguas subordinadas ou minorizadas, especialmente como ferramenta de planificación lingüística. En casos como o galego, onde existe unha lexislación específica de promoción en que o goberno ten a responsabilidade legal de apoiar os procesos de normalización lingüística, os datos indican claramente que os fluxos tradutivos están influenciados polas mudanzas políticas. Quitando unha serie de diferenzas técnicas, na práctica a interpretación pódese considerar un tipo específico de tradución oral, polo que non sorprenden os resultados dunha primeira mostra analizada neste traballo que confirma a mesma tendencia detectada na tradución no caso da interpretación.

A inclusión de linguas subordinadas ou minorizadas nos servizos de interpretación non resulta «necesaria» para as persoas galegofalantes que adoitan frecuentar eventos internacionais por seren todas elas funcionalmente bilingües e suficientemente competentes en español, polo que se argumenta que se trata dun luxo superfluo que se pode suprimir por razóns puramente pragmáticas en tempos de crise. Estas visións puramente utilitaristas non toman en consideración o enorme potencial da interpretación para romper cos esquemas diglósicos imperantes e promover a normalización lingüística dun xeito real e tanxíbel.

Para alén de cumprir coa función comunicativa a par de calquera outra lingua –grazas á existencia de profesionais cualificados–, debido ao alto prestixio dos contextos en que se desenvolve por norma a interpretación de conferencias, esta modalidade revisite unha importante función simbólica, cun alto potencial para realzar o status de linguas subordinadas ou minorizadas mediante a súa inclusión como unha das principais linguas de traballo. Así, investir neste tipo de servizos ten un rendemento social potencialmente maior e máis eficaz que outros tipos de campañas de promoción lingüística igualmente custosas.

Alén do seu valor simbólico para realzar o status de linguas como o galego, a provisión de servizos de interpretación nestas linguas garante que as persoas que desexaren falalas, ou que por razóns derivadas dos esquemas diglósicos imperantes mudan automaticamente á lingua dominante (o español) en situacións cultas ou formais, poidan expresarse e recibir información na lingua propia do país, tornando así efectivo o exercicio real dos dereitos lingüísticos que as amparan en teoría na lexislación vixente.

Bibliografía

Akeeshoo, A. (1993): «Legal Interpreting in Canada's Eastern Arctic», *Meta* 38(1): 35-37. Disponible en <<http://www.erudit.org/revue/meta/1993/v38/n1/001866ar.pdf>> [Última consulta: 28/02/2013].

Alonso Bacigalupe, L. (2009): *El procesamiento de la información durante la interpretación simultánea: un modelo en tres niveles* (Granada: Atrio).

Alonso Bacigalupe, L. (2010): «O mercado profesional da tradución e a interpretación: unha fiestra aberta a un mundo de posibilidades», en Alonso Bacigalupe, L. (ed.): *Inserción profesional d@s estudantes de tradución e interpretación*: 13- 25 (Granada: Atrio).

Alonso Bacigalupe, L. Cruces Colado, S. e Mascuñán Tolón, S. (2004): «A interpretación en Galicia: unha profesión emerxente», *Viceversa*, 9-10: 11-30.

Anti, T. A. (2007): «Sámi pasieanttaide nuvtá dulka/Gratis talking for samiske pasienter» [Interpretación gratuita para falantes de sami], *Norgga Sámiid Riikkaservvin / Norske Samers Riksforbund*. Disponible en <<http://www.nsr.no/website.aspx?objectid=1&displayid=14983>> (sami) e <<http://www.nsr.no/website.aspx?displayid=14982>> (noruegués) [Última consulta: 28/02/2013].

Baaring, I. (2001): *Tolkning–hvor og hvordan?* (Frederiksberg: Samfundslitteratur).

Barsky, R. F. (1996): «The Interpreter as Intercultural Agent in Convention Refugee Hearings», *The Translator*, 2 (1): 45-63.

Baxter, R. N. (2002): «El paper de la traducción en la consolidación de la percepción social del gallego como a Abstandsprache», *Quaderns. Revista de Traducción*, 7: 167-181.

Baxter, R. N. (2004) «Problemas originados por una focagem terminológica incoerente no contexto de autoritarismo prescritivista da planificação de corpus de uma língua não-normalizada: o caso da toponímia estrangeira no galego secessionista», *Agália*, 79/80: 109-137.

Baxter, R. N. (2006): «Translation for Public Consumption in Subordinated Language Communities: The Case of Breton», en Parada, A. / Diaz Fouces, Ó. (eds.): *Sociology of Translation*: 11-36 (Vigo: Universidade de Vigo).

Baxter, R. N. (2008): «A interpretación simultánea e consecutiva e a normalización do galego», *Longa Lingua*, 12: 33-37.

Baxter, R. N. (2012): «A Simplified Multi-model Approach to Preparatory Training in Consecutive Interpreting», *Interpreter and Translator Trainer*, 6 (1): 21-43.

Boletín Oficial del Estado (2010): *Reforma do Regulamento do Senado sobre o uso das linguas oficiais nas Comunidades Autónomas na actividade da cámara*. Suplemento en lingua galega ao número 181. Dispoñíbel en <http://www.boe.es/boe_gallego/dias/2010/07/27/pdfs/BOE-A-2010-12005-G.pdf> [Última consulta: 28/02/2013].

Branchadell, A. / West, L. W. (2004): *Less Translated Languages* (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins).

Cao, D. (2006): «The Right to an Interpreter and the Right Interpreter», *Translation Watch Quarterly*, 2 (4): 8-28.

Carr, S. E, Roberts, R. P. / Dufour, A. / Steyn, D. (eds.) (1997): *The Critical Link: Interpreters in the Community* (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins).

Castellà Surribas, S. (2002): *The Ratification of Spain of the European Charter for Regional or Minority Languages* (Ciemen, Barcelona). Dispoñíbel en <<http://www.ciemen.org/mercator/pdf/wp8-ang-def.pdf>> [Última consulta: 28/02/2013].

Consello de Europa (1992): *Carta europea das linguas rexionais ou minoritarias* (Estrasburgo: Consello de Europa). Dispoñíbel en <http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/textcharter/Charter/Charter_gal.pdf> [Última consulta: 28/02/2013].

Constenla Bergueiro, G. (1997): «Traducións, 1996», *Viceversa*, 3: 167-172.

Constenla Bergueiro, G. (1998): «Traduccions ó galego no ano 1997: un medre de cifras esguivias. *Viceversa*, 4: 219-227.

Constenla Bergueiro, G. (1999): «Traduccions para o galego 1998», *Viceversa*, 5: 181-188.

Constenla Bergueiro, G. (2001): «Traduccions para o galego en formato libro durante o ano 1999», *Viceversa*, 6: 321-328.

Constenla Bergueiro, G. (2003): «A tradución para o galego na entrada do milenio: relato dos libros traducidos nos anos 2000 e 2001», *Viceversa*, 7-8: 305-317.

Constenla Bergueiro, G. (2004): «Tradución ao galego en formato libro no bienio 2002/2003», *Viceversa*, 9-10: 301-309.

Constenla Bergueiro, G. (2005): «Traducións para o galego no ano 2004: unha boa colleita», *Viceversa*, 11: 301-309.

Constenla Bergueiro, G. (2008): «Panorámica general de la traducción literaria en gallego (1975-2005)», en Camps, A. e Zybatow, L. (eds.): *Traducción e interculturalidad. Actas de la Conferencia Internacional 'Traducción e Intercambio Cultural en la Época de la Globalización'*: 103-108 (Frankfurt am Main: Peter Lang).

Cronin, M. (1995): *Altered States: Translation and Minority Languages*. *TTR: traduction, terminologie, rédaction*, 8 (1): 85-103.

Cruces, S. (1993): «A posición da literatura traducida no sistema literario galego», *Boletín Galego de literatura*, 10: 59-65.

Currais Arcay, J. (2010): «Aproximación ao mercado da interpretación de conferencias en Galicia», en Alonso Bacigalupe, L. (ed.), *Inserción profesional d@s estudantes de tradución e interpretación*: 129-135 (Granada: Atrio).

Diaz Fouces, Ó. (2005): «Translation policy for minority languages in the European Union. Globalisation and resistance», en Branchadell, A. / West, L.W. (eds.): *Less Translated Languages*: 95-104 (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins).

Diaz Fouces, Ó. (2005): «Políticas de traducción en Cataluña y Galicia», *Cinquième Colloque sur la traduction, la terminologie et l'interprétation à Cuba et au Canada (Décembre 2004)* (Ottawa, Ontario: Conseil des Traducteurs, Terminologues et Interprètes). Disponível en <http://www.cttic.org/ACTI/2004/papers/Oscar_Diaz_Fouces_Políticas_en_Cataluna_y_Galicia.pdf> [Última consulta: 28/02/2013].

Diriker, E. (2008): «Conference interpreting, sociocultural perspectives», en Baker, M e Saldanha, G. (eds.): *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*: 56-59 (Lonres e Nova York: Routledge).

Fernández Rei, F. / Santamarina Fernández, A. (eds.) (1999): *Estudios de sociolingüística románica. Lingüas e variedades minorizadas*. (Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela).

Ferguson, Charles A. (1959): «Diglossia», *Word*, 15: 325-340.

Fishman, J. A. (1991): *Reversing language Shift: Theory and Practice of Assistance to Threatened Languages* (Clevedon: Multilingual Matters).

Fishman, J. A. (ed.) (2001): *Can Threatened Languages Be Saved? Reversing Language Shift, Revisited: A 21st Century Perspective* (Clevedon: Multilingual Matters).

Galicia Bilingüe (2008): *La Xunta condicionó este año al uso del gallego cerca de 200 órdenes de subvención*. Disponible en <<http://galiciabilingue.es/gb/2008/12/09/la-xunta-condiciono-este-ano-al-uso-del-gallego-cerca-de-200-ordenes-de-subvencion/>> [Última consulta: 28/02/2013].

Gambier, Y. (2006): «Pour une socio-traduction», en Ferreira Duarte, J. / Assis Rosa, A. / Seruya, T. (eds.): *Translation Studies at the Interface of Disciplines*: 29-42 (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins).

Garmendia, M. (2007): «Eskarmentuak erakutsi diguna. Interpretazioaz bi hitz» [consult. A interpretación: achegas baseadas na experiencia], *Senez*, 32: 217-224.

García González, M. (2002): «El paper de la traducció en la normalització de la llengua gallega», en Diaz Fouces, Ó. / García González, M. / Costa Carreras, J. (eds.): *Traducció i dinàmica sociolingüística*: 55-84 (Barcelona: Llibres de l'índex).

García González, M. (2005): «Translation of minority languages in bilingual and multilingual communities», en Branchadell, A. / West, L.W. (eds.): *Less Translated Languages*: 105-123 (Ámsterdam/Philadelphia: John Benjamins).

García Negro, M.ª P. (1991): *O galego e as leis. Aproximación sociolingüística* (Vigo: O Cumio).

García Porres, Y. (2002): «El paper de la traducció en el procés de normalització de la llengua catalana. Una perspectiva sociològica», en *Traducció i dinàmica sociolingüística*, Diaz Fouces, O. / García González, M. / Costa Carreras, J. (eds.): 19-54 (Barcelona: Llibres de l'índex).

Garrido, C. (2002): «L'eficàcia de la traducció de textos científicotècnics en la promoció d'una llengua socialment minoritzada (a propòsit del gallegoportuguès a Galícia)», en Diaz Fouces, Ó. / García González, M. / Costa Carreras, J. (eds.): *Traducció i dinàmica sociolingüística*: 151-173 (Barcelona: LLibres de l'index).

González González, M. (dir.). (2007): *Mapa sociolingüística de Galicia 2004. Vol. 1 Lingua inicial e competencia lingüística en Galicia* (A Coruña: Real Academia Galega). Disponible en <<http://www.udc.es/snl/documentospdf/LinguaInicial.pdf>> [Última consulta: 28/02/2013].

Haarmann, H. (1990): «Language planning in the light of a general theory of language: a methodological framework», *International Journal of Sociology*, 86, 103-126.

Haugen, E. (1983): «The implementation of corpus planning: theory and practice», en Cobarrubias, J. / Fishman, J. A. (eds.): *Progress in language planning: international perspectives*: 269-289 (Berlín: Mouton de Gruyter).

Jornal Oficial da União Europeia (2005): *Conclusões do Conselho, de 13 de Junho de 2005, relativas à utilização oficial de línguas adicionais no Conselho e eventualmente em outras Instituições e órgãos da União Europeia, N° C 148 de 18/06/2005, 0001-0002*. Disponible en <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005XG0618%2801%29:PT:HTML>> [Última consulta: 28/02/2013].

Joseph, J. E. (2006): *Language and Politics* (Edinburgo: Edinburgh University Press).

Kaplan, R. B. (1989): «Language planning vs. language planning», en Candlin, C. N. e McNamara, T. F. (eds.): *Language, learning and community*: 193-203 (Sydney: NCELTR, Macquarie University).

Kaufmann, J. (2009): *Cymdeithaseg cyfieithu. Dylanwad cyfieithu ar y pryd ar y defnydd o'r Gymraeg yng Ngwynedd* [Socioloxía da tradución. O impacto do uso da interpretación simultánea no uso do gales en Gwynedd]. Tese de doutoramento (MS). Ysgol y Gymraeg, Prifysgol Bangor/Bangor University. Disponible en <http://www.cyfieithwycymru.org.uk/content/uploads/TRAETHAW_%20PdD_Judith_Kaufmann.pdf> [Última consulta: 28/02/2013].

Kloss, H. (1969): *Research Possibilities on Group Bilingualism: A Report* (Quebec: International Center for Research on Bilingualism, Laval University).

Loureiro-Rodríguez, V. (2007): «Are Galicians bound to diglossia? An analysis of the nature, uses and values of standard Galician», en Potowski, K. / Cameron, R. (eds.): *Spanish in Contact: Policy, Social and Linguistic Inquiries*: 119-132 (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins).

Loyola, L. T. (1996): «Language brokering in linguistic minority Communities: the case of Chinese-and Vietnamese-american students», *The bilingual research journal* 20 (3-4): 485-498. Disponible en <http://www.ncela.gwu.edu/files/rcd/BE022362/Language_Brokering.pdf> [Última consulta: 28/02/2013].

Luna Alonso, A. (2006a). «La traducción de las culturas minorizadas. El caso gallego», *Senez*, 30: 151-165.

Luna Alonso, A. (2006b). «Traducións ao galego no ano 2005», *Viceversa*, 12: 175-186.

Luna Alonso, A. (2007): «Traducións ao galego no ano 2006», *Viceversa*, 13: 335-346.

Luna Alonso, A. (2008): «Traducións ao galego no ano 2007», *Viceversa*, 14: 193-206.

Luna Alonso, A. (2009): «Traducións ao galego no ano 2008», *Viceversa*, 15: 205-223.

Mendiguren Bereziartu, X. (2002): «Développement de la traduction en langue basque», *Senez*, 24: 11-29.

Meylaerts, R. (2009): «Et pour les flamands, la même chose’: quelle politique de traduction pour quelles minorités linguistiques?», *Meta: Translator’s Journal*, 54 (1): 7-21.

Milian-Massana, A. (2008): «Languages that are official in part of the territory of the member States: Second-class languages or institutional recognition in EU law?», en Arzo, X. (ed.): *Respecting Linguistic Diversity in the European Union*: 191-229 (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins).

Millán-Varela, Carmen (2000): «Translation, Normalisation and Identity in Galicia(n)», *Target*, 12 (2): 267-282.

Morales, A. / Hanson, W. E. (2005): «Language Brokering: An Integrative Review of the Literature», *Hispanic Journal of Behavioral Sciences* 27 (4): 471-503.

Nevo, D. / Fiola, M. A. (2002): «Interprétation et traduction dans les territoires: hors de la polarité traditionnelle des langues officielles», *TTR : traduction, terminologie, rédaction* 15 (1): 203-221. Disponible en <<http://www.erudit.org/revue/ttr/2002/v15/n1/006806ar.pdf>> [Última consulta: 28/02/2013].

Organización das Nacións Unidas (1992): *Declaração sobre os Direitos das Pessoas Pertencentes a Minorias Nacionais ou Étnicas, Religiosas e Linguísticas*. Nova York: ONU. Disponible en <<http://www.oas.org/dil/port/992%20Declara%C3%A7%C3%A3o%20sobre%20os%20Direitos%20das%20Pessoas%20Pertencentes%20a%20Minorias%20Nacionais%20ou%20%C3%89nicas,%20Religiosas%20e%20Lingu%C3%ADsticas.pdf>> [Última consulta: 28/02/2013].

Pegenaute, L. (2005): «Asociacionismo (II): ámbito profesional a nivel autonómico», *El trujamán*. Disponible en <http://cvc.cervantes.es/trujaman/anteriores/diciembre_05/14122005.htm> [Última consulta: 28/02/2013].

Peter, J. (1993): «Medical Interpreting in Canada's North», *Meta* 38 (1): 42-44. Disponible en <<http://www.erudit.org/revue/meta/1993/v38/n1/003828ar.pdf>> [Última consulta: 28/02/2013].

Pöchhacker, F. (2004): *Introducing Interpreting Studies* (Londres/Nova York: Routledge).

Riccardi, A. (1996): «Language-specific strategies in simultaneous interpreting», en Dollerup, C. / Appel, V. (eds.): *Teaching Translation and Interpreting 3. New Horizons. Papers from the Third Language International Conference: 213-222* (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins).

Rodríguez, F. (1991³): *Conflito lingüístico e ideoloxia na Galiza* (Santiago de Compostela: Laiovento).

Simpson, J. (2010): «Small languages kinda flourishing», *Endangered Language and Cultures*. Disponible en <<http://www.paradisec.org.au/blog/2010/09/small-languages-kind-a-flourishing/>> [Última consulta: 28/02/2013].

Snelling, D.C. (2001): «Foreword», en Garzone, G & Viezzi, M. (eds.): *Interpreting in the 21st Century. Challenges and opportunities. Selected papers from the 1st Forli Conference on Interpreting Studies*, ix-x. (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins).

Tóth, É. (1991): «La traducción literaria de lenguas minorizadas a lenguas de mayor difusión», *Senez*, 7 (2-3): 129-146.

Toury, G. (1985): Aspects of translating into minority languages from the point of view of translation studies. *Multilingua*, 4 (1): 3-10.

Toury, G. (1995): *Descriptive Translation Studies and Beyond* (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins).

UNESCO (1996): *Declaración universal de derechos lingüísticos* (UNESCO: París). Disponible en <<http://www.linguistic-declaration.org/versions/gallec.doc>> [Última consulta: 28/02/2013].

Urkia, J. (2009): «Interpretazioa. Nora goaz, norantz joan nahi dugu?» [A interpretación: A onde imos? A onde queremos ir?], *Senez*, 37: 183-196.

Wallmach, K. (2000): «Examining simultaneous interpreting norms and strategies in a South African legislative context: a pilot corpus analysis», *Language Matters: Studies in the Languages of Africa*, 31(1): 198-221.

Wolf, M. / Fukari, A. (eds.) (2007): *Constructing a Sociology of Translation*. (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins).

Woodsworth, J. (1996): «Translation and the Promotion of National Identity», *Target*, 8 (2): 211-238.

Xirinachs, M. (1997): «La traducción como instrumento de normalización lingüística», *Senez*, 19: 25-40.

Zabaleta, J. M. (2002): «Traduction et normalisation linguistique», *Senez*, 24: 181-192.